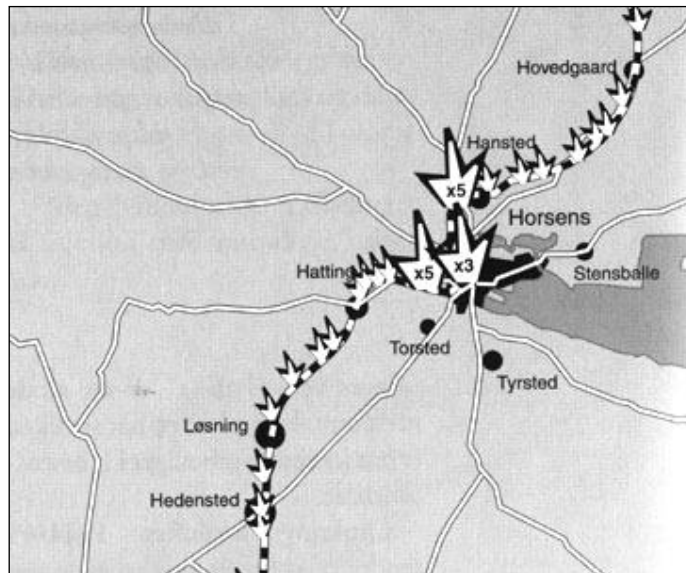

Stensballe under besættelsen 1940-1945

Den 9. april 1940 blev Danmark uventet besat af Nazi-Tyskland, selv om Danmark var erklæret neutralt og havde en ikke-angrebspagt med Tyskland. Besættelsen udviklede sig gennem årene fra chok over passiv til aktiv modstand med sabotage og fjernelse af stikkere. Tyskerne svarede igen med henrettelser af modstandsfolk og deportation af kritiske danskere til koncentrationslejre i Tyskland med helbredsskader eller døden til følge. Modstanden var størst i de store danske byer. Horsens var meget aktiv i frihedskampen, og herom findes der en righoldig litteratur. Den 4. maj 1945 kapitulerede tyskerne. Danmark var atter frit.

I denne artikel fortælles om Stensballe, der under krigen var et stille landsogn, hvor man helst undgik kontakt med tyskerne. Dog blev den nærliggende jernbane Hansted-Tvingstrup-Hovedgård gentagne gange udsat for sabotage, og der var tre nedkastninger fra England af våben nord for Gedved.

Kort visende sabotager på jernbanen Hansted-Tvingstrup-Hovedgård.

Ove Henriksen, Tranbjerg

Jeg er født i 1935 i Stensballe, hvor jeg havde skolegang og ungdomsår og oplevede besættelsen.

Vi boede først i Spægbogade 16 (se Persillekræmmeren nr. 29), siden Tværvej 6, hvor mine forældre byggede hus. Vi var 6 børn, der delte to voksensenge og natpote oppe på loftet, direkte under tagspærene. Besættelsen begyndte med mørklægning af alle vinduer. Cykellygter måtte kun have svag lysespalte og bagskærmen skulle være hvidmalet, og da der ikke var gadelys i Stensballe, var der tale om særdeles mørke efterårs- og vinteraftener. Alt i varer og andet blev rationeret, og man fik mærker til kontrol heraf. El-pærer blev skiftet til laveste lysstyrke. Brændsel blev skiftet til tørv og brunkul. Det krævede plads og gav en masse aske og vanskelig fyring. Informationer fra radio og dagblade var ikke pålidelige (censur), så man skiftede til engelsk radio, "BBC sender til Danmark" (ulovligt). Først måtte man dog sikre sig, at der ikke var uønskede lyttere (nazi-venlige personer) i nærheden, dernæst var det vanskeligt at høre BBC, da radioen skulle stå på lav styrke, og tyskerne lagde kraftig støj ud på nettet. Der var ingen benzin at få. Derfor blev biler ombygget til generatordrift, dvs. forkulning af træ til gas. Det gav langsom kørsel og snavsede fingre fra generatorens betjening. Nyt fodtøj var ikke til at skaffe, så forsåling og salg af brugt fodtøj havde gode tider. Træskostøvler, træsko og træskosandaler ("klip-klap") blev benyttet over alt. Der var knaphed over alt (sortbørshandel).

I slutningen af besættelsen blev der udstationeret tyske soldater i Stensballe. De var indkvarteret i forsamlingshuset (se Persillekræmmeren nr. 28) og "Krokodillen" (se Persillekræmmeren nr.17). Oppe i "Stensballe Bjerge" (nu et trigonometrisk punkt markeret med et ca. 1 m højt postament) nær "Bjerggaard", Bjergene 20, havde tyskerne i en

barak oprettet en lyttepost, hvorfra de overvågede lufttrafikken af engelske flyvere, der nedkastede våben til modstandsbevægelsen. På Horsens-egnen blev der udført 30 vellykkede nedkastninger og 2 aflyste i Sondrup bakker. Min onkel Otto var modstandsmand inde i Horsens. De arbejdede med modtagelse af nedkastninger, men det fandt vi først ud af efter krigens afslutning. En dag, jeg stod ved bageren i Stensballe (se Persillekræmmeren nr. 68), kom der en dansk pige (navnet skal ikke oplyses) og bad mig bringe et kærestebrev op til en tysk soldat på lytteposten (dengang ad en marksti fra Bygaden op til barakken). Jeg afleverede brevet. Soldaten kvitterede med en cigaret, min første, og jeg fik begyndt at ryge - desværre. Jeg husker også en tysk soldat, der, når han parkerede cyklen, med et enkelt greb tog styret af cyklen. Det var smart. Cykeltyveri var en alvorlig affære, der blev anmeldt både til sognefoged og politi, og oplaringsprocenten var ganske stor.

Krigen sluttede den 4. maj om aftenen. Vi gik glade rundt på vejene og snakkede med alle, drøftede kapitulationen og forventningerne til fremtiden, og vi kom sent i seng.

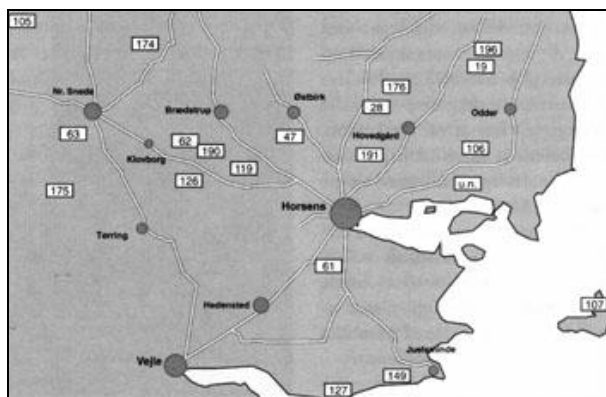
Johannes Kaspersen (1903-1990)

Gårdejer Kaspersen drev i mange år gården "Kastedal", Bjergene 24, se Persillekræmmeren nr. 65. Han skrev dilettantstykket "Folkene på Enggården", der netop omhandlede besættelsen i Stensballe, men valgte at henlægge handlingen til Randers fjord. De folk, der dengang endnu huskede besættelsestiden, var ikke i tvivl om, hvor inspirationen var hentet. Stykket blev derfor opført i forsamlingshuset i Serridslev, ikke Stensballe. Kaspersen ville ikke sære nogen.

Stykket, der var i 5 akter, omhandlede sabotage, nedkastning af våben, fraternisering med tyske officerer (SS), rationeringsmærker (stor vareknaphed), sort salg (ulovligt), sladder, kærlighed, arv, samt pengeombygning efter krigen, hvor ikke skatteopgivne penge måtte betales med store bøder. Til sidst i stykket en uventet slutning (et ukendt testamente). Manuskriptet findes opbevaret på Lokalarkivet.

Modstandsfolk ved Sundbroen, maj 1945.

Nedkastningspladser på Horsens-egnen vedr. distrikt 15.

Sabotage på Odderbanen

Odderbanen blev af tyskerne benyttet som parallel-transport for krigsvigtigt materiel, når hovedstrækningen Horsens – Århus var saboteret, og det skete ofte. Natten mellem 28. og 29. august 1943 udførte to lokale modstandsfolk en sabotage mod broen. Skaden var dog af begrænset omfang. I Politiets rapport hedder det, at en kraftig detonation havde ødelagt jernpladerne i broen og en af svellerne var stærkt molesteret, samt at der blev fundet en usprængt bombe, 1,25 kg. Bomben var en brandbombe og derfor forkert til formålet. Den var givet af en kommunistisk celle i Horsens, der ikke ønskede uorganiserede ind i frihedskampen, men det ændrede sig i krigens løb.

Det var to unge lokale modstandsfolk, der var ude at gøre deres første erfaringer. Begge sabotører lærte dog hurtigt og blev siden landskendte. Per Borup faldt i en ildkamp med tyskerne, og Jørgen Kieler blev dødsdømt for sabotage, men havnede af ukendte grunde (måske hans tyske navn Jørgen von Führen Kieler har spillet en rolle) i en koncentrationslejr i Westfalen, og måtte efter krigen gennem et meget langt rekreationsophold. Jørgen Kieler vil være kendt af mange for sin medvirkning i fjernsyn, foredrag og bøger om den danske modstandskamp.

Jernbanebroen over Stensballesund fotograferet den 29. august 1943.

Kildemateriale

Chr. Rimestad, 1998, 1999 og 2000. Horsens går til modstand. Bind 1, 2 og 3.

Jørgen Kieler, 2000. Hvorfor gjord I det? Bind 1 og 2.

Poul Erik Schreiber, 2010. Genfotografering af billedelmateriale.

Redaktion: FGS, KSO